

СЛАЂАНА Н. ЗУКОВИЋ*

Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет



СЕНКА Д. СЛИЈЕПЧЕВИЋ*

Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет



ЈОВАНА З. ТУРУДИЋ*

Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет



САВЕТОДАВНИ РАД СА РОДИТЕЉИМА ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ШКОЛСКОГ ПЕДАГОГА

Апстракт: Овај рад осветљава изазове школских педагога у спровођењу саветничке делатности са родитељима. Саветодавни рад је приоритетна област рада школских педагога и примарна област у обезбеђивању адекватних услова за квалитетан социоемоционални и академски развој ученика. Стога, овом студијом испитивана су практична искуства школских педагога у саветодавном раду са родитељима. За потребе истраживања на узорку од 81 педагога основних школа у Републици Србији (територија АП Војводина) примењен је полуструктурисани интервју. Добијени резултати анализирани су путем квалитативне тематске анализе. Резултати истраживања указују да испитани педагози редовно обављају саветодавни рад са родитељима, али да се неретко сусрећу и са родитељским отпором, неприхватањем сугестија и неиспуњавањем договореног. Доминантни разлози за саветодавни рад са родитељима су потешкоће у учењу и школском напредовању, проблеми у понашању ученика и потешкоће на нивоу породичног система.

* sladjana.zukovic@ff.uns.ac.rs

* senkaslijepcevic@ff.uns.ac.rs

* jovana.turudic@ff.uns.ac.rs

Поред тога, педагози уочавају потребу за додатним оснаживањем компетенција за саветовање са родитељима, посебно истичући значај екстерне подршке која помаже у превладавању стреса и превенцији професионалног сагоревања. Закључује се да унапређење ове улоге педагога захтева професионалну, континуирану и системску подршку која би омогућила креирање оптималних услова за спровођење квалитетне саветодавне праксе школског саветника са родитељима.

Кључне речи: *саветодавни рад у школи, педагог, родитељи, школа.*

Увод

Саветодавни рад у школском контексту је комплексна делатност која се најчешће описује као врста васпитног деловања у ситуацијама када је ученицима потребна додатна подршка како би задовољили развојне потребе и остварили лични потенцијал (Nikšić, 2017; Zuković i Slijepčević, 2020). Шире гледано, са аспекта системске парадигме, школски саветодавни рад обухвата сет осмишљених активности намењених ученицима, наставницима, родитељима и другим актерима образовно-васпитног процеса који се суочавају са различитим изазовним и/или кризним ситуацијама (Anastasov & Ristevska, 2019; Radetić-Lovrić i Marić, 2021). Најшире гледано, саветодавни рад у школи подразумева примену принципа менталног здравља како би се кроз афективне и бихејвиоралне интервенције постигло благостање и лични развој (Anastasov & Ristevska, 2019).

Потреба за школским саветовањем идентификована је као последица свакодневних изазова који су условљени друштвеним променама, а за чије превазилажење је ученицима потребна додатна подршка (Erford, 2007). Релевантне студије (Mihaela & Cristina, 2014) наглашавају да је сврха школског саветовања усмерена ка променама понашања ученика у правцу развоја вештина које ће омогућити достизање индивидуалних циљева. Циљеви традиционалног концепта школског саветовања односили су се доминантно на достизање академског успеха и подстицање мотивације за учењем, док се у савременом концепту школског саветовања заговара свеобухватнији приступ који је усмерен на когнитивне, бихејвиоралне и афективне исходе, са циљем побољшања образовног постигнућа, промовисања просоцијалног понашања, те развој способности за решавање изазовних и проблемских ситуација (Erford, 2007; Whiston, Tai, Rahardja, Eder, 2011). У том смислу се на саветовање гледа као на примарни ресурс за помоћ ученицима у личном расту и развоју, стицању животних вештина, развоја каријере и успеха у образовању (Collins, 2014; Goodman-Scott, 2016; Rodriguez, Watson, Gerlach, 2018; Whiston et al., 2011). Као такво, школско саветовање има значајну улогу и уопште у обезбеђивању квалитетнијег образовања, односно у развоју позитивне школске климе погодне

за академски и социоемоционални развој ученика (Ray, Lambie, Curry, 2007; Rodriguez, Watson, Gerlach, 2018). О томе сведоче и резултати релевантних студија (Burkard, Gillen, Martinez, Skytte, 2012; Lapan, Gysbers, Petroski, 2001; Sink, Akos, Turnbull, Mvududu, 2008) који су показали да ефикасна саветодавна пракса у школи доприноси да се ученици осећају сигурније у школском окружењу, редовно похађају наставу, имају боље односе са наставницима, задовољнији су квалитетом образовања, верују да им је образовање важно за њихову будућност, мање ступају у конфликтне ситуације са вршњацима и постижу бољи школски успех.

Узимајући у обзир све наведене аспекте деловања и исходе ефикасног школског саветодавног рада, јасно је да обављање ове делатности захтева високо едуковане и компетентне професионалце. У западним образовним системима за обављање школске саветодавне делатности едукује се посебан профил – школски саветници, који пружају подршку ученицима и њиховим родитељима, препознајући се на тај начин као лидери промена читавог школског система (Shillingford, Oh, Finnell, 2017). У образовном систему Републике Србије ову делатност, поред школских психолога, доминантно обављају школски педагози, као најшире профилисани стручњаци за област васпитања и образовања од којих се очекује да брину о менталном, емоционалном, социјалном и академском развоју ученика (Popov i Spasenović, 2020). Притом је важно нагласити да област саветодавног деловања школског педагога није усмерена само на рад са ученицима, већ и на саветодавни рад са другим члановима њиховог микросистемског окружења, пре свега са њиховим родитељима/старатељима. Дакле, саветодавни рад школског педагога усмерен је на подстицање и усмеравање развоја и напретка ученика, идентификацију и превазилажење тешкоћа у учењу и понашању, али и безрезервно пружање подршке родитељима у активностима које су важне за развој и васпитање њихове деце (Anastasov & Ristevska, 2019; Davis & Lambie, 2005).

Специфичности и изазови саветодавног рада са родитељима у школском контексту

Саветодавни рад са родитељима у школском контексту део је настојања да се родитељи укључе у образовне и васпитне активности своје деце. Наведена тенденција започета је са развојем свести да су образовна постигнућа ученика повезана са њиховим социјалним искуствима и емоционалним благостањем (Terry, 2002), те да укљученост родитеља у образовне активности позитивно корелира са академским исходима и просоцијалним понашањем ученика (Anderson & Minke, 2007; Deslandes & Bertrand, 2005; Hoover-Dempsey et al., 2005). У складу са тим, саветодавни рад са родитељима представља мост који спаја породични и школски контекст, остварујући бенефите за обе стране.

Саветодавни рад са родитељима је врло важан извор подршке породицама чија деца имају потешкоће у емоционалном или бихејвиоралном домену, код куће или у школи. За разлику од ранијих схватања која су проблеме у понашању ученика повезивала искључиво са учеником, данас се пажња премешта на однос школа–породица–ученик, што је условило да се саветодавни рад са родитељима посматра као основна премиса за добробит ученика (Vaishnavi & Kumar, 2018), те да школски саветници буду препознати као делотворни посредници у том процесу (Nelson, 2006). Ипак, важно је напоменути да саветодавни рад са родитељима у школском контексту не подразумева психотерапијску сеансу са конотацијом породице као неадекватне, већ напротив, реч је о педагошко-саветодавном раду чију полазну основу чине родитељски капацитети и снаге за превазилажење проблемских ситуација и усмереност ка детету, тј. ученику (Zuković, 2018).

Саветодавни рад са родитељима се манифестује кроз различите форме, попут консултовања, вођења, едукација и координације, и користи се као средство за боље разумевање детета од стране стручњака и родитеља (Slijepčević i Zuković, 2021; Zuković, 2018). Циљ саветодавног рада са родитељима је оснаживање односа породице и школе како би се створило позитивно окружење за развој дететових потенцијала (Zuković, 2018). У том смислу, саветници треба да преузму водећу улогу у дизајнирању и пружању свеобухватног програма школског саветовања који ће проактивно укључити родитеље кроз сарадњу и координисане активности у настојању да промовише академски, лични и друштвени развој ученика (Davis & Lambie, 2005). Дакле, саветодавни рад са родитељима треба да буде конципиран кроз развој партнерског односа у којем свака страна има своја очекивања, заједнички интерес и подељену одговорност за исходе саветодавног процеса (Vaishnavi & Kumar, 2018; Zuković, 2018).

Истраживања у овој области (Vaishnavi & Kumar, 2018; Wilder & Ray, 2013) су показала да саветодавни рад са родитељима носи са собом и бројне изазове, а најчешћи су: неразумевanje и негирање проблема од стране родитеља, превисока родитељска очекивања од школског саветовања и жеља да се проблеми реше у кратком временском периоду, веровање родитеља да је саветовање само за ученике који имају менталне потешкоће, уверења родитеља да су развојне потешкоће деце искључиво „породична ствар” и сл. Поменути изазови представљају резултат често увреженог стигматизирајућег поимања феномена саветовања, што отежава ефикасност процеса саветовања, ствара код родитеља отпор према процесу саветовања или пак доводи до одбијања сусрета са саветником. Међутим, у ситуацијама када школски саветник на адекватан начин уведе родитеље у сам процес саветовања и објасни добробити овог процеса, родитељи постају главни механизам подршке саветодавном процесу (Vaishnavi & Kumar, 2018). Зато је важно да саветник правовремено предупреди овакве ризике саветодавног рада са родитељима, развијајући климу поверења и уважавања родитеља као експерата за своје дете (Zuković, 2018).

Поред изазова који се везују за родитељска уверења о саветовању, ризике у саветодавном раду са родитељима треба идентификовати и на нивоу школе. Један од таквих ризика представља и изостанак програмски утемељеног приступа саветовању на нивоу школе. Овакво стање је присутно у школском систему Републике Србије јер не постоји званично прописан програм школског саветовања, што често има за резултат импровизацију и недовољно јасне кораке у школском саветодавном раду уопште, па тако и у саветодавном раду са родитељима (Zuković i Slijepčević, 2020). Како би се пренебрегле овакве последице, веома је важно да свака школа креира адекватне програме рада са родитељима, да развија приступ отворености ка породици/родитељима, тј. креира климу поверења како би саветодавни рад са родитељима имао максималне ефекте и позитивне исходе. Да би се то остварило, саветодавни рад са родитељима треба да почива на начелима интегративно-системског приступа у саветовању (Zuković i Slijepčević, 2020), што омогућава боље разумевање кључних карактеристика породице као система (границе, улоге, правила, хијерархија, клима и равнотежа) (Christian 2006; Zuković, 2018), а самим тим и боље разумевање како и зашто се ученик понаша на одређени начин у одређеној ситуацији. Поред тога, системски приступ саветовању залаже се за сагледавање ширег системског окружења ученика, тј. уважавања чињенице да је свако понашање производ сталне интеракције ученика са својим спољашњим окружењем (Bor, Ebner-Landy, Gill, Brace, 2002). Померајући акценат разумевања породице са релације родитељ-дете на целокупно функционисање породице као развојног, живог и променљивог ентитета, наглашава се важност холистичког приступа породици као систему који ствара могућност за образовне интервенције (Milošević, 2009). Уз све наведено, а имајући у виду да је школски саветодавни рад са родитељима још увек недовољно дефинисано и врло изазовно подручје деловања, посебну пажњу треба да усмерити на развој компетентности професионалаца који обављају ову делатност у школском контексту.

Компетенције школског педагога за саветодавни рад са родитељима

Школски саветници као лидери и заговорници системских промена у школама, у сарадњи са ученицима, наставницима, школским особљем и родитељима, имају одговорност у промовисању и неговању виталних, хуманистичких вредности школе (Ray, Lambie, Curry, 2007). У том смислу се пред школске саветнике поставља потреба да буду флексибилни, отворени, самоусмерени, емпатични, прилагодљиви и кооперативни, како би били у позицији да воде своје школе у развоју брижних образовних система (Bowers, Lemberger-Truelo, Brigman, 2018).

Када је реч конкретно о школском педагогу, његово широко поље деловања, између осталог, обухвата и поље саветодавног рада са родитељима,

што прописују и званична документа о раду стручних сарадника у школи. Томе сведоче и законом прописани послови у овом домену. Наиме, послови школског педагога у домену рада са родитељима подразумевају активно укључивање родитеља у рад и организацију школе, пружање подршке и помоћи родитељима у раду са децом која имају потешкоће у учењу, проблеме у понашању и у развоју и јачању родитељских васпитних компетенција, све са циљем креирања оптималних услова за образовање и васпитање ученика (*Pravilnik o programu rada svih stručnih saradnika*, 2012; *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*, 2023). С друге стране, стање у пракси показује да школски педагози перципирају саветодавни рад са родитељима као најизазовнији задатак који захтева одговарајући педагошки такт и веома високу компетентност (Nikšić, 2017). У том смислу, нека истраживања (Popović i Anđelković, 2017) су показала забрињавајући податак да школски педагози подручје рада са родитељима доживљају као мање приоритетно, што аутори овог истраживања повезују са недовољном развијеношћу компетенција неопходних за наведено подручје.

Овакво стање може бити последица преотеречености другим пословима који не остављају довољно простора за рад са родитељима (Bjelan-Guska, Buzuk, Katavić, Klerić, 2017), што се рефлектује и на смањену могућност да се развију одговарајуће саветодавне вештине. То наравно не може бити оправдање за изостанак одређених професионалних компетенција, јер измењене и све изазовније друштвене околности захтевају од школског педагога да буде у процесу перманентног учења и континуираног стручног усавршавања у области рада са родитељима. У том смислу, охрабрују резултати истраживања у којима педагози јасно перципирају вештине и способности које им недостају. Једно од таквих истраживања (Radetić-Lovrić i Marić, 2021), које је спроведено на узорку од 203 стручна сарадника (117 педагога, 75 психолога, 8 социјалних радника и 3 дефектолога), је показало да су испитани стручни сарадници препознали да им за ефикасно обављање ове делатности недостају одређене социјалне компетенције (нпр. активно слушање, вештине решавања проблема, емпатија, ненасилна комуникација) и стручне компетенције (нпр. знања из психотерапије, недирективни приступ у саветовању и сл.). Наведене компетенције су идентификоване као недовољно развијене и у студији Зуковић и Слијепчевић (2019), где су школски педагози при том додали и неке вештине саветника (нпр. способност преваладавања стресних ситуација, управљање емоцијама и временом) као потребне за саветодавни рад.

Иако је према претходним налазима истраживања саветодавни рад са родитељима перципиран као врло изазовно и недовољно заступљено подручје рада школских педагога, чињеница је да ова област рада представља основу квалитетног функционисања читавог школског система. Постављањем саветодавног рада са родитељима као високо приоритетне области рада педагога на директан начин се делује у правцу успостављања позитивног школског контекста којим ће се оптимизовати развој и напредовање ученика. Управо из тог разлога јавила се потреба за конципирањем опсежног истраживања о специфичностима

саветодавног рада у школском контексту. У овом раду биће приказан један сегмент тог ширег истраживања који је усмерен на анализу искустава школских педагога у домену саветодавне праксе са родитељима у школама на територији Републике Србије. Дакле, циљ истраживања је испитивање практичних искустава школских педагога у обављању саветодавног рада са родитељима. У складу са постављеним циљем истраживања конкретизована су следећа истраживачка питања: (1) *Да ли и колико често се обавља саветодавни рад са родитељима у школи?* (2) *У којим ситуацијама се најчешће обавља саветодавни рад са родитељима?* (3) *Колико су родитељи отворени за сарадњу и колико су спремни да прихвате сугестије током саветовања?* (4) *Како школски педагози процењују сопствене компетенције за саветодавни рад са родитељима?*

Метод

Истраживачки приступ, инструмент и узорак истраживања. У складу са постављеним циљем и задацима ове студије, као истраживачки приступ одабрано је прагматистичко квалитативно истраживање, које применом феноменолошког приступа тежи бољем разумевању процеса у пракси кроз сагледавање перспектива испитаника о сопственој пракси путем саморефлексије (Eatough & Smith, 2008; Savin-Baden & Major, 2012). Оваква истраживања теже проналажењу смислених и практичних метода за разумевање појава у пракси, са посебним акцентом на сагледавање перспектива испитаника обухваћених истраживањем и њихових интерпретација (Savin-Baden & Major, 2012), уз уважавање социо-културног контекста и услова који врше утицај на лична искуства (Braun & Clarke, 2006).

У складу са тим примењена је метода интервјуисања, а у сврху прикупљања података коришћена је техника полуструктурираног интервјуа са унапред припремљеним питањима, при чему су питања формулисана тако да остављају довољно простора испитаницима да слободно изнесу своја искуства, мишљења и ставове. Протокол за вођење интервјуа креирали су аутори овог рада, а интервјуисање су обављали студенти завршне године студија Педагогије који су били у улози помоћних истраживача. Пре почетка истраживања, помоћни истраживачи су добили детаљне инструкције и смернице (методолошки принципи и етичка начела спровођења истраживања, специфичности интервјуисања, ток разговора, начин постављања питања и подстицање испитаника на давање што исцрпнијих одговора, начин вођења бележака и сл.) за етично и професионално спровођење интервјуа. У складу са постављеним истраживачким задацима, протоколом су обухваћена следећа питања отвореног типа: *Да ли и колико често обављате саветодавни рад са родитељима? У којим случајевима/ситуацијама најчешће реализуете саветодавни рад са родитељима? Колико су родитељи отворени за сарадњу, и колико су спремни да прихвате Ваше сугестије? Да ли сматрате да имате довољно компетенција за вођење саветодавног разговора*

са родитељима? Које компетенције потребне за рад са родитељима процењујете да Ви имате довољно развијене, а које процењује као недовољно развијене, тј. да Вам недостају?

Узорком је обухваћен 81 педагог из основних школа у Републици Србији (територија АП Војводина). Већина педагога (47 испитаника) ради у градским и приградским школама, док мањи број педагога (34 испитаника) ради у сеоским школама. Примењено је пригодно узорковање с обзиром да су истраживањем обухваћени педагози који су запослени у школама са којима Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду има потписан уговор за обављање стручне праксе.

Процедура и ток истраживања. Прикупљање података за ово истраживање трајало је три школске године и то у периоду летњег семестра, намењеног за обављање студентске праксе. Овакав приступ омогућио је студентима да званично буду укључени као помоћни истраживачи, што је било одобрено и интегрисано у активности школе. Главни циљ био је упознавање студената са праксом школског саветовања, те им је додељен задатак да обаве разговоре са педагозима о специфичностима саветодавног рада у школи, као и о искуствима педагога у том пољу њиховог професионалног деловања. Разговори су вођени у канцеларијама школских педагога, а пре почетка, испитаници су детаљно информисани о сврси разговора, етичким стандардима истраживања везаним за поверљивост добијених налаза, добровољности учествовања у истраживању, као и о могућности коришћења добијених података у изради научног рада. Током интервјуа, који су у просеку трајали око 45 минута, помоћни истраживачи су узимали белешке. На крају разговора, испитаницима је пружена прилика да прегледају белешке и да по потреби допуне или коригују неке делове. Овакав приступ омогућио је да се осигура тачност и веродостојност прикупљених података. Белешке које су вођене током истраживања пажљиво су прегледане од стране аутора овог рада, након чега је заједнички дефинисан оквир за интерпретацију добијених резултата.

Добијени одговори су анализирани применом квалитативне тематске анализе (Braun & Clarke, 2006) која је обухватила следеће кораке: упознавање са материјом, почетно кодирање, идентификовање тема и подтема, рекодирање података и редукција тема, коначно дефинисање тема, коначна анализа и интерпретација праћена оригиналним одговорима појединих испитаника у циљу прецизније дескрипције тема.

Резултати истраживања

Учесталост и разлози саветодавног рада са родитељима. Скоро сви испитани педагози су истакли да обављају саветодавни рад са родитељима, и да се „такав приступ у решавању проблема до сада увек показао као најуспе-

шнији”, док само два испитаника истичу да то чине ретко, наводећи да „родитељи иначе нису заинтересовани за сарадњу, тако да се овај вид саветовања обавља само по потреби”. На основу анализе одговора о разлозима због којих се најчешће обавља саветодавни рад са родитељима издвојене су три категорије.

(1) *Потешкоће у учењу и школском напредовању*. Ова категорија обухвата одговоре педагога (53 испитаника) који као разлог за обављање саветодавног рада са родитељима издвајају одређене потешкоће у учењу, неоправдано изостајање са наставе и лошу адаптацију на школу (на почетку школовања, прелазак са разредне на предметну наставу или промена школске средине). У оваквим ситуацијама иницијатива за саветодавни рад долази са обе стране, јер, како истичу неки испитаници „родитељи се понекад сами обраћају за помоћ када постоји проблем овог типа”. Мањи број испитаника истиче да саветодавни рад са родитељима реализују искључиво на захтев самих родитеља, при чему су нагласили да родитељи најчешће траже овај вид сарадње ако „имају поверења у педагога”, или пак када „имају примедбе на рад и однос наставника према детету”.

(2) *Проблеми у понашању ученика*. Ова категорија обухвата одговоре педагога (45 испитаника) који као разлог за обављање саветодавног рада са родитељима издвајају проблеме у понашању ученика, посебно у случају дисциплинских преступа или насилног понашања. У оваквим ситуацијама иницијатива скоро увек долази од школе/педагога, што илуструју неки од добијених оригиналних одговора: „када је контрола од стране родитеља потпуно изостала”, „када се родитељи не интересују за своје дете”; „када се догоди сукоб међу ученицима”; „уколико је ученик оштетио школску имовину”.

(3) *Потешкоће на нивоу породичног система*. Ова категорија обухвата одговоре педагога (44 испитаника) који као разлог за обављање саветодавног рада са родитељима издвајају проблеме на нивоу породичног система, а који се директно или индиректно рефлектују и на функционисање детета/ученика у школском систему. Поред тога што школа/педагог покрећу иницијативу за саветодавни рад када уоче неки проблем, у оваквим ситуацијама и сами родитељи се често обраћају за помоћ и подршку. Садржајно посматрано, неки од наведених разлога за реализацију само процеса саветовања, уједно спадају и у домен опште сарадње са родитељима и васпитног деловања школе. Наиме, добијени одговори показују да се саветовање родитеља индиректно обавља кроз превентивно васпитно-образовно деловање на родитељским састанцима, и то кроз реализацију радионица и тематских предавања везаних за развој родитељских компетенција, васпитни стил родитеља, превенцију вршњачког насиља, формирање радних навика и слично. Такође, саветодавни рад са родитељима се успоставља у оквиру активности професионалне оријентације, као и подршке породицама чија деца раде по инклузивном програму. У ову категорију уврштени су и разлози везани за опште породично функционисање (социоекономски проблеми у породици, развојни проблеми деце, васпитна запушеност, конфликти у породици и сл.), а који захтевају директан саветодавни рад са родитељима и пружање подршке у домену развоја родитељских компетенција.

Уз све наведено, одговори педагога указују на присутност праксе саветодавног рада у који су заједно укључени и ученик и родитељи (нпр. „Практикујем заједнички разговор са родитељима и дететом, и покушавам да током разговора омогућим узајамно сагледавање проблема из различитих позиција”), као и праксе тимског приступа стручне службе у саветодавном раду са родитељима (нпр. „Најчешће се саветодавни рад са родитељима обавља у присуству и педагога и психолога”).

Отвореност родитеља за сарадњу и прихватање сугестија. Када је реч о отворености родитеља за процес саветодавног рада, већина испитаних педагога (52 испитаника) истиче да су родитељи спремни на сарадњу. Нешто мањи број педагога (25 испитаника) истиче да родитељи јесу генерално отворени за сарадњу, али указују на важност мотивације родитеља за улазак у процес саветовања (нпр. „Родитељи понекад на почетку показују отпор, што захтева мало више времена како би се активно укључили”; „Некада је потребно мотивисати родитеље да се одазову позиву на разговор, али ако се то деси, онда углавном сарађују”). Изразито негативно искуство у раду са родитељима исказало је четворо испитаника, јер недвосмислено истичу да родитељи нису отворени за сарадњу. Неки од тих испитаника су се осврнули на тзв. „тешке родитеље” и њихов доживљај да је то све чешће појава у данашње време. Овакав став илуструје одговор једног педагога: „Родитељи су до пре пар година били врло конструктивни и сарадљиви, ситуација се изменила у последњих десетак година и сада су у већини случајева тежи за сарадњу него ученици. Родитељи никад отворено не одбијају сарадњу, али често опструирају рад када је потребно јединствено деловање породице и школе.”

Током разговора о овом питању испитаници су износили своје мишљење о факторима од којих зависи спремност родитеља да прихвате сугестије. Наиме, према мишљењу педагога, отвореност родитеља за прихватање сугестија зависи, како од личности родитеља, тако и од разлога због кога се обавља саветодавни рад. Такође, отвореност за прихватање сугестија, према искуствима школских педагога, у значајној мери је условљено тиме колико су родитељи свесни проблема због кога се обавља саветовање (нпр. „Има и оних који су спремни да чују оно што имам да кажем, мада су чести случајеви где родитељи нити чују шта им се говори, нити су спремни да се суоче са проблемом, па све негирају”; „Што је већи проблем са којим се ученик или породица суочава, мања је отвореност за сарадњу”). У складу са наведеним, део испитаника апострофира да на смањену отвореност родитеља да прихвате сугестије утиче присуство осећаја „кривице”, тј. родитељске одговорности за дететово понашање у школи, а коју не желе јавно да прихвате (нпр. „Родитељи некад не прихватају сугестије пошто неуспех детета доживљавају као своју родитељску грешку, а нису спремни да то признају”).

Конечно, занимљиво је истаћи да изузетно мали број школских педагога (4 испитаника) као фактор за успостављање сарадничких односа са родитељима

наводи личност саветника, његов статус и углед у школи, те његову способност да мотивише родитеље и да придобије њихово поверење за сарадњу.

Компетентност школских педагога за саветодавни рад са родитељима. На основу добијених одговора могуће је констатовати да готово сви испитаници процењују да имају добро развијене саветодавне компетенције, при чему посебно развијеним процењују социјално-комуникацијске компетенције, као и поседовање личних карактеристика које су саветнику потребне како би са лакоћом и успешношћу водио саветодавни разговор. Међутим, приметно је да су испитаници генерално били спремнији да говоре о компетенцијама које поседују, него о компетенцијама које им недостају. Ипак, 19 педагога се током разговора осврнуло на одређене компетенције за које сматрају да им је потребно додатно оснаживање: (1) компетенције за медијацију и решавање конфликта; (2) компетенције за рад са родитељима ученика са сметњама у развоју; (3) компетенције за рад са родитељима даровитих ученика.

Неколико испитаника је истакло да рад са родитељима сматрају најтежим делом свог посла, при чему одговорност за такав доживљај пребацују углавном на родитеље (нпр. „Родитељи углавном дођу расположени за расправу”). Један број испитаних педагога наглашава да потешкоће у раду са родитељима нису резултат недостатка компетенција, већ резултат преоптерећености педагога другим пословима (нпр: „Нису проблем компетенције, већ недостатак времена и оптерећеност административним пословима у школи, тако да немам довољно времена да се адекватно посветим саветодавном раду са родитељима”), али и резултат непостојања адекватне струковне подршке (нпр. „Рад са родитељима би био много лакши када би и ми имали неку врсту подршке, какву на пример имају лекари од стране лекарских комора”). У прилог сагледавања компетентности за саветодавни рад, али и уопште ефикасности рада педагога као професионалног помагача, треба истаћи и одговор неколико педагога о томе им недостају вештине за превенцију професионалног сагоревања (нпр. „Чак и ако се креирају адекватни услови и педагог демонстрира високу стручност за вођење саветодавног разговора са родитељима, остаје отворено питање проблема професионалног сагоревања, које је код професионалаца у школи све више присутно”).

Дискусија

У складу са постављеним истраживачким циљем и задацима са школским педагозима је вођен разговор о томе да ли, колико често и у којим случајевима обављају саветодавни рад са родитељима. Такође, школски педагози су имали прилику да истакну своје искуство о томе колико су родитељи отворени за сарадњу и спремни да прихвате сугестије. Уз све то, испитаницима је пружена и могућност рефлексije на сопствене компетенције за обављање саветодавног рада са родитељима.

Добијени одговори су показали да готово сви испитани педагози редовно спроводе саветодавни рад са родитељима. Овакав налаз није у сагласности са неким ранијим истраживањима ове тематике на нашим просторима (Роровић и Anđelković, 2017) која су показала да се мали број школских педагога ангажује у обављању своје саветничке улоге са родитељима. Иако се у данашњем друштвеном и образовном контексту ова област рада школског педагога увиђа као приоритетна, нажалост, она често остаје запостављена, због многобројних осталих професионалних обавеза или стављања приоритета на рад са ученицима и са наставницима (Samis, Allan, Echolas, 1993). С друге стране, нека новија испитивања ставова школских саветника о сарадњи са родитељима (Bodvin, Verschueren, Struyf, 2018), као главни узрок тешкоћа у успостављању сарадње са родитељима наводе неприхватање родитеља да деца имају било какав облик потешкоћа на свом развојном путу. У том смислу, педагози се често осећају немоћно да превазиђу јаз и успоставе добре релације.

Када је реч о ситуацијама који су повод за саветодавни рад са родитељима, у нашем истраживању дошло се до налаза о три групе разлога: потешкоће у учењу и школском напредовању, проблеми у понашању ученика и потешкоће на нивоу породичног система. Оно што је такође важан налаз јесте чињеница да родитељи нису у довољној мери иницијатори за улазак у саветодавни процес. Иако су нека истраживања (Loukia & Ourania, 2020) показала да родитељи препознају бенефите саветодавног рада (посебно у домену ефикасније адаптације ученика у школској средини, кориговању насилничког понашања и бољим односима код куће), остаје отворено питање због чега онда родитељи избегавају улогу иницијатора. Разлог оваквог стања потенцијално се може тражити у генералном односу породице и школе, односно у нивоу партиципације родитеља у школском животу и раду (Pavlović Breneselović, 2012), што се одражава и на њихов став према саветодавним интервенцијама. У сваком случају, добијени налази сугеришу потребу рада на развијању партнерског односа са родитељима (Zuković, 2018) који би омогућио превазилажење приступа тражења „кривца” за одређене проблеме и пребацивања одговорности са школе на родитеље и/или обрнуто. На тај начин би се пружала адекватна и усаглашена подршка ученицима у превазилажењу кризних ситуација, што је и циљ саветодавног рада са родитељима.

По питању отворености родитеља за сарадњу и спремности да прихвате сугестије педагога, налази приказаног истраживања наводе на оптимистичан закључак о спремности родитеља на успостављање сарадничких односа у домену саветодавног рада. Иако мањи број педагога има негативна искуства у раду са родитељима, лепеза њихових одговора о факторима од којих зависи спремност родитеља на сарадњу ипак указује на потенцијалне препреке и изазове у овој области рада. Наиме, педагози као главни разлог који осујећује спремност родитеља на сарадњу наводе управо родитеље, њихову личност, недостатка мотивације и непоседовање адекватних механизма за суочавање са потешкоћама, те с тим у вези сваки вид неуспеха детета доживљавају као властиту родитељску

грешку. Овакав налаз идентификован је и у неким сличним истраживањима (Bodvin, Verschueren, Struyf, 2018) која указују на родитељску нерезилијентност према децем problemu, чак и негирање потешкоће, што узрокује да родитељи остају затворени и рестриктивни према школском систему. Узрок томе може бити неговање ирационалног уверења да се проблем перципира као родитељска некомпетентност и неадекватност, што је у складу са истраживањима (Vaishnavi & Kumar, 2018; Wilder & Ray, 2013) који разлоге неспремности за сарадњу проналазе и у затворености породичног система, неадекватном очекивању од саветодавног рада и уопште недовољној информисаност о томе шта представља саветодавни рад. С друге стране, на основу изнетих одговора могуће је приметити тенденцију педагога да разлоге за затвореност и несарадљивост родитеља траже и идентификују само у родитељима, без саморефлексије о (не)ефикасности сопственог професионалног деловања и освешћивања улоге саветника као „вајара” саветодавног односа (Nikšić, 2017).

Последње истраживачко питање односило се на процену педагога о сопственим компетенцијама за саветодавни рад са родитељима. Иако педагози генерално процењују да имају добро развијене професионалне компетенције и личне карактеристике за успешно вођење саветовања, значајан број испитаника је препознао је потребу за додатним оснаживањем и јачањем компетенција у домену саветодавног рада са родитељима. Посебно су истакнуте компетенције везане за вештине управљања и решавања конфликтних ситуација, као и компетенције за рад са родитељима ученика са сметњама у развоју и даровитих ученика. Овакав налаз добијен је и у неким ранијим истраживањима (Poročić & Anđelković, 2017; Radetić-Lovrić, 2021), што је тумачено као предиктор недовољне посвећености саветовању са родитељима. Међутим, значајно је приметити да испитаници који су обухваћени узорком нашег истраживања изазовност у раду са родитељима не повезују толико са недостатком сопствених компетенција, већ га објашњавају преоптерећеношћу другим пословима, те изостанком адекватне подршке, чији дефицит често води у професионално сагоревање. Слично, у неким другим истраживањима о овој тематици (Bjelan-Guska i sar., 2017; Zuković & Slijepčević, 2019) указано је на проблем недостатка времена за бављење саветодавним радом, као и на неразвијеност вештина педагога за превладавање стреса и превенцију професионалног сагоревања.

Закључак

Сврха приказаног истраживања односила се на испитивање практичних искустава школских педагога у обављању саветодавног рада са родитељима, како би се идентификовале изазови и препреке у успостављању квалитетног односа са родитељима, те сагледале могућности за пружање адекватне подршке педагозима у овом домену професионалног деловања. Иако коришћење пригодног узорка ограничава генерализацију добијених налаза, изнети резултати

истраживања упућују на закључак да школски педагози веома често обављају саветодавни рад са родитељима, али да је он претежно куративног карактера, те да се углавном одвија у ситуацијама када проблеми ескалирају. Овакав налаз потенцијално може бити повезан и са налазом да део испитаника сматра да су имају недовољно развијене компетенције за саветодавни рад са родитељима. Наиме, у ситуацијама када се саветодавни рад спроводи након што је проблем ескалирао, вођење саветодавног разговора је посебно отежано, што може да узрокује осећање недовољне компетентности код саветника. Осим тога, један број испитаних педагога доживљава саветодавни рад са родитељима као врло изазован јер се неретко сусрећу са родитељима који пружају отпор или са родитељима који су затворенији за прихватање сугестија, што потенцијално може да повећа осећај несигурности у улози саветника. Сходно свему наведеном, могуће је извући неколико важних закључака који могу бити разматрани и као импликације за васпитно-образовну праксу:

– Саветодавни рад са родитељима мора да постане једно од приоритетних професионалних активности педагога и због тога је педагозима као саветницима потребна систематски заснована и континуирана подршка у овом домену.

– Педагозима је потребна подршка у развоју компетенција за саветодавни рад са родитељима, што подразумева препознавање и адекватно реаговање на ову потребу на више нивоа. На системском нивоу потребно је омогућити адекватну припрему педагога за ову улогу, како кроз систем иницијалног образовања, тако и кроз квалитетне програме континуираног стручног усавршавања у овој области. С друге стране, на нивоу установе неопходно је указати школским лидерима на значај пружања подршке таквом усавршавању, али и креирању услова који ће олакшати и оптимизовати саветодавни рад са родитељима.

– Педагозима је потребан развој вештина из домена личног раста и развоја, вештина и способности за успешно превладавање стреса, као и обезбеђивање адекватних механизма професионалне подршке, са циљем превенирања појаве професионалног сагоревања.

– Школа као установа треба да развија партнерски однос са породицом, те да је отворена и спремна за прихватање и оснаживање вулнерабилних, нерезилијентних и затворених родитеља, а све са једним циљем, а то је синергијско креирање и оптимизовање системских утицаја у подстицању квалитетног развоја ученика.

Укратко, уколико тежимо да саветодавни рад са родитељима поставимо као једну високо приоритетну област рада педагога, која је важна за успостављање позитивног и за учеников развој подржавајућег школског контекста, неопходно је осигурати уједначену, квалитетну, компетентну и на научним чињеницима и савременим достигнућима утемељену саветодавну праксу школског саветника са родитељима.

Литература

- Anastasov, B. & Ristevska, M. (2019). The role of the counselor in the pedagogical counseling process. *International Journal of Education Teacher*, 9(18), 54–59. <https://doi.org/10.20544/teacher.18.06>
- Anderson, K. J. & Minke, K. M. (2007). Parent involvement in education: toward an understanding of parents' decision making. *The Journal of Educational Research*, 100(5), 311–323. <https://doi.org/10.3200/JOER.100.5.311-323>
- Bjelan-Guska, S., Buzuk, E., Katavić, I. i Klepić, D. (2017). Savjetodavni rad školskog pedagoga. U M. Turk (ur.): *Izazovi savjetodavnog rada školskog pedagoga s nastavnicima u funkciji unaprjeđenja kvalitete nastavnog procesa* (str. 270–290). Rijeka: Filozofski fakultet.
- Bodvin, K., Verschueren, K. & Struyf, E. (2018). School counsellor's beliefs regarding collaboration with parents of students with special educational needs in Flanders: Parents as partners or opposites? *British educational research journal*, 44(3), 419–439. <https://doi.org/10.1002/berj.3333>
- Bor, R., Ebner-Landy, J., Gill, S. & Brace, C. (2002). *Counselling in schools*. London, California, New Delhi: SAGE Publications.
- Bowers, H., Lemberger-Truelo, M. E. & Brigman, G. (2018). A Social-Emotional Leadership Framework for School Counselors. *Professional School Counseling*, 21(1b), 1–10. <https://doi.org/10.1177/2156759X18773004>
- Burkard, A. W., Gillen, M., Martinez, M. J. & Skytte, S. L. (2012). Implementation challenges and training need for comprehensive school counseling programs in Wisconsin high schools. *Professional School Counseling*, 16(2), 136–145. <https://doi.org/10.5330/PSC.n.2012-16.136>
- Christian, L. G. (2006). Understanding families: Applying family systems theory to early childhood practice. *Young children*, 6(1), 12–20.
- Collins, T. P. (2014). Addressing Mental Health Needs in Our Schools: Supporting the Role of School Counselors. *The Professional Counselor*, 4(5), 413–416. <https://doi.org/10.15241/tpc.4.5.413>
- Deslandes, R. & Bertrand, R. (2005). Motivation of Parent Involvement in Secondary-Level Schooling. *The Journal of Educational Research*, 98(3), 164–175. <http://dx.doi.org/10.3200/JOER.98.3.164-175>
- Erford, B. T. (2007). *Transforming the school counseling profession*. Boston: Pearson.
- Hoover-Dempsey, K. V., Walker, J. M. T., Sandler, H., M., Whetsel, D., Green, C. L., Wilkins, A. S. & Closson, K. (2005). Why do parents become involved? Research findings implications. *The Elementary School Journal*, 106(2), 105–130. *Journal of Humanistic Counseling Education and Development*, 43(1), 41–46.

- Davis, K. M. & Lambie, G. W. (2005). Family Engagment: A Collaborative, Systematic Approach for Middle School Counselors. *Professional School Counseling*, 9(2), 144–151. <https://doi.org/10.1177/2156759X0500900202>
- Loukia, D. & Ourania, K. (2020). Parental Effectiveness and School Counselling in Elementary Education. *European Journal of Teaching and Education*, 2(2), 94–106.
- Lapan, R. T., Gysbers, N. C. & Petroski, G. (2001). Helping 7th graders be safe and academically successful: A statewide study of the impact of comprehensive guidance programs. *Journal of Counseling & Development*, 79(3), 320–330. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01977.x>
- Milošević, Z. (2009). Primena sistemskog pristupa (u) proučavanju porodičnog funkcionisanja u naukama o vaspitanju. *Andragoške studije*, 1, 87–100.
- Mihaela, N. A. & Cristina, I. G. (2014). *A research on the educational counseling and career guidance in Romania*. 2nd International Scientific Forum, ISF 2014 (pp. 28–33). European scientific institute, ESI.
- Nikšić, E. (2017). Savjetodavni rad školskog pedagoga. U M. Turk (ur.): *Suvremeni izazovi u radu (školskog) pedagoga* (str. 252–268). Rijeka: Filozofski fakultet.
- Nelson, J. A. (2006). For Parents Only: A Strategic Family Therapy Approach in School Counseling. *The Family Journal*, 14(2), 180–183. <https://doi.org/10.1177/1066480705285557>
- Pavlović Breneselović, D. (2012). Partnerstvo porodice i škole kao dimenzija kvaliteta obrazovanja: kontroverze učešća roditelja u odlučivanju u školi. U Š. Alibabić, S. Medić i B. Bodroški Spariosu (ur.): *Kvalitet u obrazovanju – izazovi i perspektive* (str. 185–208). Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Popov, N. & Spasenovic, V. (2020). School Counseling: A Comparative Study in 12 Countries. *Bulgarian Comparative Education Society*. <https://eric.ed.gov/?id=ED608402>
- Popović, D. i Anđelković, A. (2017). Savjetodavni rad školskog pedagoga. U M. Turk (ur.): *Školski pedagozi o područjima rada pedagoga – praksa, teorija i zakonska regulativa* (str. 292–308). Rijeka: Filozofski fakultet.
- Pravilnik o programu svih oblika rada stručnih saradnika* (2012). Prosvetni glasnik. Službeni glasnik Republike Srbije, br. 5/2012.
- Radetić-Lovrić, S. i Marić, T. (2021). Izazovi i problemi savjetovanja djece i mladih u školi. *Unapređenje kvaliteta života djece i mladih*, 6(1), 82–88. <https://doi.org/10.7251/ZCMZ0121082M>
- Ray, S. L., Lambie, G. & Curry, J. (2007). Building Caring Schools: Implications for Professional School Counselors. *Journal of School Counseling*, 5(14), 1–23.
- Rodriguez, A. J., Watson, J. C. & Gerlach, J. (2018). Comprehensive School Conseling Programs. *Journal of Professional Counseling: Practice, Theory & Research*, 45(2), 95–110. <https://doi.org/10.1080/15566382.2019.1646082>

- Samis, K., Allan, J. & Echolas, F. (1993). Elementary school counsellors' perception of their current and ideal role with parents and families. *Canadian journal of counselling*, 27(4), 249–262.
- Slijepčević, S. & Zuković, S. (2021). School Counsellor-Teacher Collaboration in Student Counselling. *The New Educational Review*, 63(1), 237–247. <https://doi.org/10.15804/tner.2021.63.1.19>
- Sink, C. A., Akos, P., Turnbull, R. J. & Mvududu, N. (2008). An investigation of comprehensive school counseling programs and academic achievement in Washington state middle schools. *Professional School Counseling*, 12(1). <https://doi.org/43-53.10.5330/PSC.n.2010-12.43>
- Shillingford, M. A., Oh, S. & Finnell, L. R. (2017). Promoting STEM career development among students and parents of color: Are school counselors leading the charge?. *Professional School Counseling*, 21(1b), 1–11. <https://doi.org/10.1177/2156759X18773599>
- Terry, L. L. (2002). Family Counseling in the Schools: A Graduate Course. *The Family Journal: Counseling and therapy for couples and families*, 10(4), 419–428. <https://doi.org/10.1177/106648002236762>
- Vaishnavi, J. & Kumar, A. (2018). Parental Involvement in Schol Counseling Services: Challenges and Experince of Counselor. *Psycho Stu*, 63(4), 359–364. <https://doi.org/10.1007/s12646-018-0463-9>
- Whiston, S. C., Tai W. L., Rahardja, D. & Eder, K. (2011). School Counseling Outcome: A Meta-Analytic Examination of Interventions. *Journal of Counseling & Development*, 89(1), 37–55. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2011.tb00059.x>
- Wilder, C. R. & Ray, D. (2013). Parent Preferences for Secondary School Counselor Activities. *Journal of Professional Counseling Practice Theory & Research*, 40(1), 12–24. <https://doi.org/10.1080/15566382.2013.12033920>
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* (2023). Službeni glasnik Republike Srbije, br. 92/2023
- Zuković, S. (2018). *Savetodavni rad u institucijama vaspitanja i obrazovanja – teorijski i praktični aspekti*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Zuković, S. & Slijepčević, S. (2020). Counselling Elementary School Students – Experiences of School Counsellors from Serbia. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 32(2), 185–197. <https://doi.org/10.1017/jgc.2020.15>
- Zuković, S. i Slijepčević, S. (2019). Kompetencije za savetodavni rad iz ugla školskih pedagoga. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 51(1), 198–237. <https://doi.org/10.2298/ZIP1901198Z>

SLAĐANA N. ZUKOVIĆ

University of Novi Sad – Faculty of Philosophy

SENKA D. SLIJEPCJEVIĆ

University of Novi Sad – Faculty of Philosophy

JOVANA Z. TURUDIĆ

University of Novi Sad – Faculty of Philosophy

PARENTAL COUNSELING FROM THE PERSPECTIVE OF SCHOOL PEDAGOGISTS

SUMMARY

This paper highlights the challenges of school pedagogists related to parental counseling. Counseling is a priority professional domain of school pedagogists' work and has a significant role in ensuring adequate conditions for quality socio-emotional and academic development of students. Therefore, this study examined practical experiences of school pedagogists in parental counseling. For research purposes, a semi-structured interview was used on a sample of 81 pedagogists in elementary schools in the Republic of Serbia (territory of AP Vojvodina). The obtained results were analyzed through qualitative thematic analysis. The research results show that the interviewed pedagogists regularly perform counseling with parents. However, they often face the parental resistance and reluctance to accept advice and fulfill established agreements. Primary reasons for engaging in parental counseling are difficulties in learning and lack of school progress, behavioral issues, and problems in family system. Besides, pedagogists recognize the necessity for further empowerment of competencies in counseling with parents, particularly emphasizing the importance of external support that helps them overcome stress and prevent professional burnout. It is concluded that empowering the counselor role of pedagogists in their work with parents requires professional, continuous and systemic support. This support is essential for creating optimal conditions that could facilitate the effective implementation of quality parental counseling practices.

Keywords: *school counseling, pedagogists, parents, school.*